

Степан СВОРАК

*доктор юридичних наук, доктор історичних наук, професор
кафедри теорії та історії держави і права навчально-
наукового юридичного інституту Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника*

ORCID: 0000-0003-4077-7183

Олег СЛУБСЬКИЙ

*аспірант кафедри історії та археології Прикарпатського
національного університету імені Василя Стефаника*

ORCID: 0000-0002-4107-0035

КОНЦЕПТ «ВІЙНА» У ПОЛІТИКО-ПРАВОВІЙ ПАРАДИГМІ ОУН

Колосальний прогрес науки і техніки сьогодні, перемога демократії у більшості регіонів світу життя на планеті не тільки не стає більш гуманним, а навпаки – наповнюється насильством. Після закінчення «холодної війни» і символічного падіння Берлінської стіни більшість політиків повірили у прихід нової епохи світового миру. Однак, об'єктивні реалії перекреслили оптимістичні очікування тих, хто вважав, що демократичні держави не будуть воювати між собою. Гострі протиріччя, які виникли у XXI столітті навіть між демократичними державами, підтверджують наші побоювання. Все більш наочними стають ті умови, які підтверджують те, що економічна конкуренція в жодному випадку не може замінити або повністю виключити стару банальну війну. Людство, яке прожило тривалу, тисячолітню історію, так і не змогло усвідомити, що не повинно воювати у середині суспільства, що народам треба об'єднатися для вирішення більш глобальних проблем. Треба визнати сьогодні, що віки панування раціоналізму не привели суспільство до бажаних результатів. Представники різних цивілізацій по різному дивляться на відносини між Богом і людиною, індивідом і громадою, громадянином і державою, батьками і дітьми, по різному уявляють співвідношення прав і обов'язків, свободи і примусу. Нинішня модернізація для багатьох держав означає не зміну й удосконалення принципів та ідеалів демократії, а необхідність переозброєння своїх застарілих армій і зміцнення свого становища.

Однак, у нинішній геополітичній обстановці головною причиною всіх світових конфліктів, як правило, виступають ірраціональні деспотичні держави, що не бажають вступати на шлях демократичних реформ.

Світ швидко і неухильно сьогодні знову наближається до нової світової війни. Особливо виразно і яскраво про це свідчить розвиток міжнародних подій

протягом останніх десятиліть на Кавказі та Закавказзі, Близькому Сході, Середній Азії та й інших регіонах.

Характерними рисами такої підготовки є гостра і непримиренна агресивна московська політика у всіх частинах світу, що відбувається на фоні гіперозброєння всіх держав та повної безуспішності більшості дипломатичних ходів та бездіяльності провідних міжнародних «миротворчих» структур та організацій.

У такій геополітичній обстановці українському народу необхідно чітко визначити ставлення до проблем та подій сучасного міжнародного життя та викристалізувати національні завдання близьких та віддалених у часі перспектив на випадок початку третьої світової війни.

Проблема визначення політичних пріоритетів Україною ускладнюється ще й тим, що всі військові блоки, більшість урядів і кожен політичний чи державний діяч виступає, як рішучий противник війни чи будь якої конфронтації і щирий прихильник мирного співпрацювання.

Повномасштабна війна сьогодні змушує історичну, політичну та юридичну спільноту вчених визначити і викристалізувати у нинішній геополітичній ситуації причини наших державних невдач та шукати шляхи для виходу з кризи у будівництві на українських етнографічних землях Української Соборної Суверенної Держави.

Сучасним українським політичним і державним діячам, лідерам нації для розуміння етнополітичних, націотворчих та геополітичних проблем України необхідним і корисним стає знання ідей теоретиків українського націоналізму, активістів, лідерів ООН, творців та організаторів УПА. Ідеї, теорії та концепції побудови незалежної держави стали б дороговказом у відродженні нації та її національно-визвольній боротьбі сьогодні – війні за незалежність та суверенність України.

Актуальність проблеми полягає у тому, що ООН як політична організація нації, яка продовжила національно-визвольну боротьбу УВО, заснованої в 1920 році як «підпільної понадпартійної армії України, що висунула всім зрозумілі гасла: за самостійність української держави і соборність розірваних між чотирма окупантами українських земель [1, с. 3] не відразу висунула гасло війни з окупантами, а продовжували акції пасивного і активного спротиву.

Новий націоналістичний рух 20-30-х років «гостро протиставився деградації і приниженню соціалістичних доктринерів», які своїм головним завданням вважали «соціальну революцію у спілці з російськими соціалістами, а національне визволення за підрядну справу, яка автоматично буде позитивно розв'язана з утворенням соціалістичного уряду у федеративній росії» [1, с. 4].

Самостійницькі ідеї М. Міхновського, концепція інтегрального націоналізму Д. Донцова трактувалась українськими лідерами як шовінізм, політична некультурність та відсталість. Тому центральним завданням молодих національно свідомих сил стала організація українських сил і протиставлення їх ворожому насильству.

Новостворена організація потребувала і нової політичної концепції національно-визвольного спротиву, нових форм і методів боротьби. Тому головне завдання нашої публікації полягає в тому, щоб чітко визначити засадничі принципи ідеології, політики і стратегії ОУН, сформовані в умовах тодішньої підпільної боротьби, а головне, концепції «війни» у її політико-правовій програмі. Друга світова війна поряд із новітнім технічним забезпеченням армій, що принципово змінило стратегічне і тактичне обличчя війни, внесла ще один «важливий елемент: територіальну партизанську і підпільну війну»[2, с. 214].

Концепт «війни» у політичних і програмних документах ОУН практично не використовувався, адже виникнення українського націоналізму було практично реакцією свідомої частини суспільства на національну катастрофу 20-х років, коли українська нація втрачала природне право жити вільним життям. Відмежовуючись від «культурницького етнографізму патріотів-революціонерів», протиставляючись підступному «пролетарському інтернаціоналізму», новий політичний рух прийняв назву «український націоналізм», адже національне визволення на думку М. Міхновського це передумова волі соціальної, волі політичної, волі культурного і господарського розвитку [1, с. 5].

Світова історія розвивається у напрямку створення національних держав, а українська нація у міжвоєнний період так і не мала своєї держави. Тому, опинившись під більшовицьким ярмом, лідери ОУН твердили, що бандерівці не припинять «проти більшовицької боротьби аж до повного визволення України з під гніту більшовицького панування»[3, с. 127].

Наголошуючи на неминучості війни як складного суспільно-політичного явища, пов'язаного з вирішенням протиріч між державами, націями, народами, національностями і соціальними групами, П. Полтава підкреслював, що «лише у збройному протистоянні у ході бойових дій можна вирішити українське питання»[4, с. 205], а «оскільки, основним засобом завоювання українських земель окупантом була війна, насильство, остільки основним засобом визволення українського народу також мусить бути війна, тобто така форма боротьби, у якій все вирішується за допомогою сили» [4, с. 206].

Аналізуючи концепт «війни» у філософії права, необхідно перш за все визначити її характерні ознаки та риси. Війна – це акт насилля головним завданням і метою якого є заставити противника виконати нашу волю. Але насильство не є синонімом війни, адже ні розбійний напад, ні бійка, ні кровна помста не вважається війною. Війна вимагає певного рівня організації насилля від її учасників. Неорганізованим насильством є перестрілки, сутички, акти помсти, погроми чиграбежі, але це жодному випадку не війна.

Головним все ж є те, що війна обов'язково припускає наявність збройного опору з боку противника, передбачає ризик бути знищеним. Війна не може застосовувати живу силу проти мертвої маси або абсолютної пасивності з одного боку. Якщо одна з воюючих сторін не чинить опору, то відбувається не війна, а просте приєднання (анексія): геноцид, каральна операція, терор. Таким чином

війна – це організоване насильство, яке передбачає обов'язкову взаємодію воюючих сторін.

Війна – це тривалий і дороговартісний процес і не складається з одного удару чи битви. Це ряд битв і боїв у яких задіяні значні сили, ресурси і допомога союзників воюючих сторін. Учасниками війни можуть бути держави, нації, класи, великі недержавні корпорації та інші структури, які володіють достатніми економічними ресурсами для ведення війни. Таким чином, війна – це складне соціальне явище, яке супроводжується організованою збройною боротьбою політико-економічних суб'єктів з притягненням та залученням економічних, політичних та ідеологічних засобів.

Теоретичний аналіз природи та походження війн визначає та виділяє ряд теорій, серед яких найбільш впливовими є біологічна, географічна, психологічна, космополітична та марксистська теорії. Ми у нашій невеликій розвідці не можемо провести глибинний філософсько-теоретичний аналіз походження війни за незалежність, яку веде сьогодні Україна, однак варто відзначити, що у нинішній гібридній війні не можна виділити чисту теорію її походження, причин та передумов. Так серед географічних теорій основні причини воєн визначаються як боротьба ущемлених географічно та економічно націй за «життєвий простір», а космополітичні теорії твердять, що війни неминучі до тих пір, поки будуть існувати суверенні нації, які будуть захищати свої інтереси, а марксистська теорія виявляє виключно економічні та класові причини війни.

Українська нація ніколи в історії не розпочинала воєн, спрямованих на захоплення чужих територій, а концепт «війни» як організованої збройної боротьби для українців, є виключно справедлива національно-визвольна війна. Теорія держави і права поділяє війни на правомірні – справедливі, національно-визвольні і несправедливі, якими є агресія чи колоніальна війна, розв'язана росією проти нашої держави.

У час Другої світової війни цілі народи виступали на арену воєнних дій навіть тоді, коли їхні регулярні армії ворог розбив і ліквідував. Форми цієї боротьби у різних народів і в різних фазах війни були різні як і різними були політичні концепції, на яких ця боротьба базувалася. У випадку УПА визначення «повстанська є не лише її походженням, вона є суверенним виявом волі народу до самостійного життя, який, не маючи ні регулярної армії ні лінії фронту, ні джерел поповнення боєприпасами, веде партизанську війну, щоб завдати ворогові якнайбільших втрат і зберегти власні сили» [2, с. 215].

Аналізуючи і характеризуючи, сьогодні із відстані 70-ти річної історії, боротьбу ООН-УПА за самостійність нації і держави та порівнюючи нашу партизанську війну з такими ж війнами інших народів, необхідно визнати, що досвід і характер партизанської війни набрали інших форм, які відповідали вимогам і спроможностям народу. Тому окреслити успіхи цієї війни, застосовуючи стандартний підхід оцінки успіхів і її результатів у порівнянні з регулярною армією надзвичайно складно, адже ведення партизанської війни як засобу здобуття

своєї самостійності натрапляло на великі і непередбачувані труднощі, пов'язані з відсутністю баз постачання, тилового забезпечення, підтримки місцевого населення, а, головне – «військової допомоги заінтересованих у цій боротьбі держав» [5, с. 37].

Направду, характеризуючи і підсумовуючи боротьбу УПА, ми змушені визнати, що на відміну від ряду національно-визвольних воєн поневолених народів світу Індокитаю, Югославії, Куби та інших, за якими стояли могутні держави, що дало їм можливість отримати перемогу і що відповідало принципам воєнної доктрини і стратегії, УПА у своїй боротьбі таких атрибутів не мала. Для успіху ведення партизанської війни необхідне поєднання трьох важливих елементів: постійна база постачання, зовнішня допомога боєприпасами, прихильне населення на теренах проведення операцій.

Тому УПА, на думку дослідників, є унікальним явищем в анналах воєнної доктрини, яка без будь-якої зовнішньої допомоги і без боєприпасів, що здобувалася у бойових акціях, примусила тримати в тилу 10 німецьких дивізій для охорони шляхів постачання і комунікацій. Однак, якщо з огляду чисто мілітарного, національно-визвольна війна не мала вирішального значення, то у плані політичному і національному, вона мала колосальне значення [5, с. 39].

Навіть іноземні історики і політологи, як Джон Армстронг, щопідходили до оцінки результатів війни з холодним розрахунком і без усіляких сентиментів, твердили, що у ході збройної боротьби ми зуміли захистити свої національні інтереси. Ця війна і сьогодні змушує світ рахуватися і поважати нашу здібність до боротьби, нашу готовність до захисту національних інтересів у тих умовах, які формуються історичними обставинами. Водночас, характеризуючи здобутки Армії, ми об'єктивно повинні визнати, що успіхи у війні були здобутком цілого народу, а ідеологом і провідником цієї боротьби була ОУН, озброєна панівною ідеологією українського націоналізму, адже ОУН-УПА – це «кільце безперервного ланцюга нашої визвольної боротьби і належить до «спільного історичного скарбу нашої нації» [5, с. 40].

Ми лише сьогодні усвідомили і зрозуміли, що вся історія боротьби українського народу за незалежність свідчить, що ми завжди зазнавали поразки тоді, коли недооцінювали значення збройного захисту державних і національних інтересів. У ході нашої новітньої історії, 30-ти літнього будівництва суверенної української держави, яка так і не уяснила собі що «війна виграється не тоді, коли говорять гармати, а тоді, коли вони мовчать», як і того факту, що могутня Україна не потрібна ні Заходу, ні Сходу, «вона потрібна тільки нам – українцям» [6, с. 60].

Характеризуючисучасний концепт «війни», слід зазначити, що успіх у війні, яка нині носить характер технологічної, досягає той хтомає перевагу у вогневій силі, до якої у першу чергу належать авіація і ракетні війська та мобільність військ. Тому і центр боротьби переноситься у повітряний простір, «тому

боротьба за перевагу у повітрі радикально впливає на хід і результат операційв-сіхвійськовихпідрозділів і частин» [6, с.60].

Цьому керівників і лідерів нашої держави навчали ще 30 років тому ще живі керівники та активісти ОУН-УПА, які розуміли, що, будуючи та комплектуючи невелику за складом армію, «слід надавати перевагу родам військ, які мають найбільшу вогневу міць, високу мобільність, а пріоритет у їх розвитку надати засобам розвідки і радіоелектронної боротьби, автоматизованим системам управління та високоточній зброї». Тільки таке ставлення до оборони дасть можливість нашим Збройним Силам «при потребі перехопити ініціативу для відсічі агресії або зупинити війну на вигідних для України умовах чи навіть виграти її» [6, с. 61]. Ці концепти війни формували для нас ідеологи українського націоналізму, активісти ОУН-УПА, навчені гірким досвідом війни нації чужою зброєю на своїх теренах. Вони у 90-х роках, коли Україна на хвилі ейфорії незалежності здавала атомнузброю, авіацію, ракетні та морські частини сусіду, катастрофічно скорочувала і ліквідувала військові частини і переплавляла на метал кращі зразки української воєнної техніки писали: «Нам не потрібно войовничого брязкання зброєю. Нам потрібне тверде і чітке усвідомлення того, що без міцних Збройних Сил ми не станемо незалежною, рівною серед рівних державою Європи» [6, с. 61].

1. Мірчук П. *Нарис історії Організації Українських націоналістів. Т. 1.* – Українське видавництво Мюнхен-Лондон-Нью-Йорк. – 1968. – 639 с.
2. Бутковський І. *Організаційна структура УПА // Збірник на пошану Ген. Романа Шухевича. УкраїнськаВидавничаСпілка, Лондон-Мюнхен. 1990. – 356 с.*
3. Полтава П. *Хтотакібандерівці та за що вони борються // П. Полтава Збірникпідпільнихписань. – В. ВО «Українськийсамостійник». – Мюнхен, 1959. – 296 с.*
4. Сворака С., Слубський О. *Петро Полтава провійнуякединоможливийзасібвирішенняукраїнськогопитання // Збірникнаукових статей InternationalJournalLaw&Society. – Issue 6. – Видавництво Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2022. – С. 202-208.*
5. Труш О. *УПА з перспективи 50 років // Вісті комбатанта. – Торонто-Нью-Йорк. – Ч. 5-6. – 1992. – С. 37-40*
6. Антонець В. *Армія є. Як діятидалі? // Вісті комбатанта. – Торонто-Нью-Йорк. – Ч. 5-6. – 1992. – С. 60-61*

Stepan Svorak, Oleg Slubskiy. The concept of «war» in the political and legal paradigm of the OUN

In the article, through the prism of the theory and history of the state and law, the philosophy of law and geopolitics, the concept of «war» theoretically developed by the OUN and practically implemented by the UPA during World War II is considered.

A full-scale war today forces the historical, political and legal community of scientists to determine and crystallize in the current geopolitical situation the reasons for our state failures and to look for ways to get out of the crisis in construction on the Ukrainian ethnographic lands of the Ukrainian Cathedral Sovereign State.

Knowledge of the ideas of theorists of Ukrainian nationalism, activists, leaders of the OUN, creators and organizers of the UPA is necessary and useful for modern Ukrainian politicians and statesmen, leaders of the nation, to understand the ethnopolitical, nation-building and geopolitical problems of Ukraine. The ideas, theories and concepts of building an independent state would become a guide in the revival of the nation and its national liberation struggle today - the war for the independence and sovereignty of Ukraine.

The relevance of the problem lies in the fact that the OUN as a political organization of the nation, which continued the national liberation struggle of the Ukrainian Armed Forces, founded in 1920 as «the underground supra-party army of Ukraine, which put forward slogans understandable to all: for the independence of the Ukrainian state and the unity of the Ukrainian lands torn between the four occupiers [1, p. 3] did not immediately raise the slogan of war with the occupiers, but continued actions of passive and active resistance.

The Second World War, along with the latest technical support of the armies, which fundamentally changed the strategic and tactical face of the war, introduced another important element: territorial guerrilla and underground warfare.

Theoretical analysis of the nature and origin of wars defines and distinguishes a number of theories, among which biological, geographical, psychological, cosmopolitan and Marxist theories are the most influential. We, in our small intelligence, cannot conduct a deep philosophical and theoretical analysis of the origin of the war for independence, which Ukraine is waging today, but it is worth noting that in the current hybrid war it is not possible to single out a pure theory of its origin, causes and prerequisites. Thus, among geographic theories, the main causes of wars are defined as the struggle of geographically and economically constrained nations for «living space», and cosmopolitan theories assert that wars are inevitable as long as there are sovereign nations that will defend their interests, and Marxist theory reveals exclusively economic and class causes of war.

Analyzing and characterizing today, from the distance of 70 years of history, the struggle of the OUN-UPA for the independence of the nation and the state and comparing our guerrilla war with the same wars of other nations, it is necessary to admit that the experience and nature of the guerrilla war took other forms that met the requirements and the capabilities of the people.

This war even today forces the world to consider and respect our ability to fight, our readiness to protect national interests in the conditions that are formed by historical circumstances. At the same time, characterizing the achievements of the Army, we must objectively recognize that the successes in the war were the achievements of the entire nation, and the ideologist and leader of this struggle was the OUN, armed with the dominant ideology of Ukrainian nationalism.

Keywords: war, Organization of Ukrainian Nationalists, Ukrainian Insurgent Army, nationalism, national liberation struggle.

Сворак Степан, Слубський Олег. Концепт «війна» у політико-правовій парадигмі ОУН

У статті через призму теорії та історії держави і права, філософії права та геополітики розглядається Концепт «війни» теоретично розроблений ОУН і практично втілений в життя УПА в ході II світової війни.

Повномасштабна війна сьогодні змушує історичну, політичну та юридичну спільноту вчених визначити і викристалізувати у нинішній геополітичній ситуації причини наших державних невдач та шукати шляхи для виходу з кризи у будівництві на українських етнографічних землях Української Соборної Суверенної Держави.

Сучасним українським політичним і державним діячам, лідерам нації для розуміння етнополітичних, націотворчих та геополітичних проблем України необхідним і корисним стає знання ідей теоретиків українського націоналізму, активістів, лідерів ОУН, творців та організаторів УПА. Ідеї, теорії та концепції побудови незалежної держави стали б дороговказом у відродженні нації та її національно-визвольній боротьбі сьогодні – війні за незалежність та суверенність України.

Актуальність проблеми полягає у тому, що ОУН як політична організація нації, яка продовжила національно-визвольну боротьбу УВО, заснованої в 1920 році як «підпільної понадпартійної армії України, що висунула всім зрозумілі гасла: за самостійність української держави і соборність розірваних між чотирма окупантами українських земель [1, с. 3] не відразу висунула гасло війни з окупантами, а продовжували акції пасивного і активного спротиву.

Друга світова війна поряд із новітнім технічним забезпеченням армій, що принципово змінило стратегічне і тактичне обличчя війни, внесла ще один важливий елемент: територіальну партизанську і підпільну війну.

Теоретичний аналіз природи та походження війн визначає та виділяє ряд теорій, серед яких найбільш впливовими є біологічна, географічна, психологічна, космополітична та марксистська теорії. Ми у нашій невеликій розвідці не можемо провести глибокий філософсько-теоретичний аналіз походження війни за незалежність, яку веде сьогодні Україна, однак варто відзначити, що у нинішній гібридній війні не можна виділити чисту теорію її походження, причин та передумов. Так серед географічних теорій основні причини воєн визначаються як боротьба ущемлених географічно та економічно націй за «життєвий простір», а космополітичні теорії твердять, що війни неминучі до тих пір, поки будуть існувати суверенні нації, які будуть захищати свої інтереси, а марксистська теорія виявляє виключно економічні та класові причини війни.

Аналізуючи і характеризуючи, сьогодні із відстані 70-ти річної історії, боротьбу ОУН-УПА за самостійність нації і держави та порівнюючи нашу партизанську війну з такими ж війнами інших народів, необхідно визнати, що досвід і характер партизанської війни набрали інших форм, які відповідали вимогам і спроможностям народу.

Ця війна і сьогодні змушує світ рахуватися і поважати нашу здібність до боротьби, нашу готовність до захисту національних інтересів у тих умовах, які формуються історичними обставинами. Водночас, характеризуючи здобутки Армії, ми об'єктивно повинні визнати, що успіхи у війні були здобутком цілого народу, а ідеологом і провідником цієї боротьби була ОУН, озброєна панівною ідеологією українського націоналізму.

Ключові слова: війна, Організація Українських Націоналістів, Українська Повстанська Армія, націоналізм, національно-визвольна боротьба.